

Jouko Kauranne

NELJÄNNESVUOSISATA OPETUS- TOIMEN KEHITTÄMISTÄ HELSINGISSÄ

Syksyllä 2002 tuli kuluneeksi 25 vuotta siitä, kun Helsinki naapurikunti-
neen siirtyi peruskoulujärjestelmään. Pääkaupunki, Espoo, Vantaa ja Kau-
niainen siirtyivät 1.8.1977 viimeisinä kuntina Suomessa uuteen järjestel-
mään, koska valtiovalta näin oli säätänyt. Vaikka tuosta H-hetkestä ei ole
kulunut kuin neljännesvuosisata, on varsinkin Helsingin opetustoimen
piirissä ehtinyt tapahtua paljon.

Kun tarkastellaan Suomen koulutoimen lähimenneitä vuosikymmeniä,
havaitaan, että tietty opetussuunnitelmallinen piirre luonnehtii kutakin
vuosikymmentä. Nämä didaktiset piirteet olivat valtakunnallisia ja ne koski-
vat tavallista voimakkaammin pääkaupungin opetustoimen kehitystä. Hel-
singissä opetustoimen muutokset ovat olleet keskimääräistä laajempia tai
voimakkaampia ja pedagogiset muutokset ovat saaneet pääkaupungin moni-
muotoisen koululaitoksen vuoksi pienemmistä kunnista poikkeavia piirteitä.

Peruskouluun siirtymisen vuosikymmen, 1970-luku oli aikaa, jolloin
kaikkien Suomen peruskoulujen ja korvaavien koulujen oli noudatettava
samaa valtakunnallista peruskoulun opetussuunnitelmaa. Seuraavaa vuosi-
kymmentä, 1980-lukua, luonnehtivat kuntakohtaiset opetussuunnitelmat.
Jokainen kunta sai laatia ala-asteilleen, yläasteilleen ja lukioilleen kaikille
saman asteen kouluilleen yhteisen kuntakohtaisen opetussuunnitelman.
1990-luvulla siirryttiin koulukohtaisiin opetussuunnitelmiin. Lain mukaan
ei ollut aivan pakko laatia jokaiselle koululle omaa opetussuunnitelmaa,
mutta opetushallituksen annettua väljät ohjeet ja suppean yhteisen sisäl-
lön opetussuunnitelmien perusteissaan, johti tämä nimenomaan Helsin-
gissä siihen, että jokaisen koulun odotettiin laativan ns. omaleimaisen
opetussuunnitelman, jonka koulun johtokunta hyväksyi ja lautakunta vah-
visti. Alkavalla vuosituhannella ollaan palaamassa hieman takaisin päin:
Opetushallitus on valmistellut edellistä laajemmat perusteet, joita paraikaa
kokeillaan kokeilukouluissa.

Peruskoulujärjestelmään valmistautuminen ja siirtyminen pääkaupungissa

Kun eduskunta oli v. 1963 hyväksynyt ponsilausuman yhtenäiseen koulu-
järjestelmään siirtymisestä, alkoi valtakunnassa melkoinen sanasota. Kan-

sakoulunopettajat olivat päätökseen suhteellisen tyytyväisiä, samoin useimmat kasvatustieteen edustajat ja osa koulupoliitikoista, mutta vastustajiakin löytyi. Nimenomaan Helsingissä, jossa oli puolisen sataa yksityistä oppikoulua, vastustettiin kansa- ja oppikoulujen yhdistämistä ja koulujen ottamista kunnan haltuun.

Helsingin kaupunki perusti jo v. 1966 ensimmäisen koulusuunnitteluelimen, jossa oli yksityiskoulujen vankka edustus. Tämä komitea julkisti ehdotuksensa toukokuussa 1969. Sen mielestä Helsingissä olisi riittänyt sellainen uudistus, että olisi annettu oppikoulun oppilaille kaupungin avustusta. Tällöin keskikoulu olisi tullut oppilaille ilmaiseksi. Kansa- ja kansalaiskoulut olisivat jääneet ennalleen. Komitean ehdotus ei kelvannut enempiä valtiolle kuin Helsingin kaupungillekaan. Hetken toimi opetusministeri Jaakko Itälän perustama toinen suunnitteluelin, jonka työ jäi kesken. Lailla säädettiin, että jokaisessa kunnassa tuli olla sellainen koulusuunnittelutoimikunta, joka valmistaa kunnan koulusuunnitelman laissa määrättyjen perusteiden mukaisesti.

Helsingin Kaupunginvaltuusto valitsi *maaliskuussa 1970 koulusuunnittelutoimikunnan*, jonka jäsenistä puolet oli tunnettuja poliitikkoja ja toinen puoli koulutuksen asiantuntijoita. Puheenjohtajana toimi entinen opetusministeri ja kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Jussi Saukkonen. Kokoukset pidettiin kaupunginhallituksen kokoushuoneessa ja asioiden suuren määrän sekä monien erimielisyyksien takia kokoukset venyivät pisimmillään 6-7 tunnin mittaisiksi. Saukkosen taitavalla puheenjohtolla useimmat erimielisyydet saatiin ratkaistuksi ja tarvittavat päätökset tehyiksi. Viimeiset vuodet toimikuntaa johti kokenut kunnallispoliitikko Jouni Apajalahti.

Koulusuunnittelutoimikunnan apuelimeksi Helsingin kaupunginhallitus perusti oppikoulujen kanssa neuvottelevan toimikunnan. Tämä Okneksi kutsuttu toimikunta neuvotteli kaikkien Helsingissä sijaitsevien yksityisten oppikoulujen kanssa tarkoituksenaan saada kukin koulu valitsemaan laissa olevasta kahdesta vaihtoehdosta: joko luovuttautumaan kunnalle varoineen ja velkoineen tai jäämään ns. korvaavaksi kouluksi ja yksityiseksi lukioksi. Valtio määräsi omat koulunsa kunnan haltuun ja ainoastaan kunkin koulun tehtävistä ja toivomuksista neuvoteltiin.

Helsingin mittavan koulusuunnitelman valmistelua varten perustettiin erityinen koulusuunnittelutoimisto. Sitä johti aluksi kouluneuvos Walter

Erko eläkkeelle siirtymiseensä asti ja vuoden 1975 alusta lukien koulu-toimenjohtaja Jouko Kauranne. Toimistossa työskenteli parhaimmillaan kymmenkunta koulusuunnittelijaa ja joukko muita työntekijöitä.

Saatuaan kaupunginvaltuustolta kannanotot tiettyihin kysymyksiin Helsingin koulusuunnittelu-toimikunta työskenteli ahkerasti pääkaupungin koulusuunnitelman aikaansaamiseksi. Jaostojen hyväksymät asiat käsiteltiin koko toimikunnan kokouksissa ja näin lukuisten äänestysten jälkeen koulusuunnitelma saatiin valmiiksi ja lähetettiin kaupunginhallituksen käsiteltäväksi syksyllä 1976. Tämä suunnitelma monine liitteineen käsitti yli tuhat sivua tiivistä tekstiä ja oli suurin siihenastisista pääkaupungin mietinnöistä.

Koko suunnittelun ajan asioita setvittiin lehdistössä ja jonkin verran myös radiossa ja televisiossa. Korvaavan koulun puolustajat esittivät kuvittelemiaan peruskoulujen epäkohtia ja peruskoulun kannattajat maalailivat uuden koulujärjestelmän hyviä puolia. Kun vanhan järjestelmän kannattajat ylistivät vanhaa ja uuden kannattajat kehuivat uutta systeemiä, oli suuren yleisön vaikea saada käsitystä, oliko peruskoulujärjestelmä hyvä vai huono asia. Nimenomaan Helsingin osalta peruskoulujärjestelmään siirtymistä pidettiin erittäin vaikeana, minkä vuoksi kaupungin luottamushenkilöt valmistautuivat kireisiin kokouksiin kaupunginhallituksessa ja valtuustossa.

Helsingin kansa-, kansalais- ja erityiskoulut olivat olleet koko olemassaoloaikansa kaupungin omistamia. Niiden siirtämisessä uuteen koulujärjestelmään ei ollut merkittäviä pulmia. Kansakoulujen opettajat iloitsivat peruskoulun uuden opetussuunnitelman tarjoamista valinnaisaineista ja muista uutuuksista. Kansa- ja oppikoulunopettajien järjestöt yhdistyivät yhdeksi Opettajien ammattijärjestöksi, joka asettui kannattamaan peruskoulua, joten myös oppikoulunopettajien enemmistö oli vähitellen valmis siirtymään uuteen koulujärjestelmään.

Koulujärjestelmälain mukaan valtion koulut tuli luovuttaa sijaintikunnille. mutta Helsingissä yksityiskohtainen päätös venyi. Valtio näet jätti suomenkielisistä kouluistaan "kauppatavaraksi" Alppilan yhteislyseon ja sai aikaan sopimuksen, että kaupunki puolestaan luovutti valtiolle Kylänevan uuden kansakoulun yliopiston harjoittelukouluksi. Edelleen valtio jätti omaan käyttöönsä Kirkkopuiston tyttökouluun rakennuksen, mutta sen oppilaista ja opettajista muodostettiin Ressun yläasteen koulu. Valtio

luovutti kaupungille myös kaikki pääkaupungissa sijainneet ruotsinkieliset oppikoulut. Siirtymisen yksityiskohdista koulut neuvottelivat em. Oknen kanssa, joka esitti ne koulusuunnittelutoimikunnalle ja tämä taas kaupungin päättävälle elimille.

Useimmat yksityiskoulujen opettajat olisivat halunneet siirtyä peruskouluihin, mutta päätöksen asiasta tekivät koulun omistajat. Yli puolet runsaasta 50 yksityisestä oppikoulusta halusi neuvottelujen jälkeen luovutautua varoineen ja velkoineen kaupungin omistukseen, mutta 18 koulua valitsi korvaavan koulun aseman siinä vaiheessa. Lakia muutettiin niin, että kunta sai päättää, tarvitsiko se alueellaan olevia yksityiskouluja vai ei. Helsingin päättäjien enemmistö antoi kuitenkin alkuperäisen lain hengen mukaisesti yksityiskoulujen valita jommankumman vaihtoehdon. Kaikkia kouluja näet tarvittiin kipeästi pääkaupungissa.

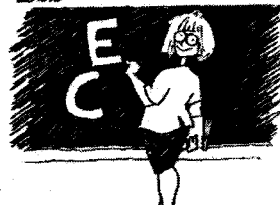
Kun puhtaana kunnallisen peruskoulun kannattajat jäivät vähemmistöön koulusuunnittelu-toimikunnassa, he halusivat muuttaa koulusuunnitelmaehdotusta kaupunginhallituksen perustamassa peruskouluneuvottelukunnassa. Tähän Pekoneksi kutsuttuun ryhmään valittiin viiden suurimman valtuustopuolueen puheenjohtajat. Pekonessa käsiteltiin lähinnä korvaaviksi pyrkiville yksityiskouluille annettavaa tehtävää. Kun sopua ei muuten saatu aikaan, keksittiin uusi käsite, "suppeneva koulu". Tällaisella ratkaisulla saatiin Helsingissä aikaan poliittinen sopu ja, ihme kyllä, Uudenmaan lääninhallitus ja kouluhallituskin hyväksyivät tämän laissa tunte mattoman koulutyypin.

Helsingin ruotsinkielisten oppikoulujen järjestelyt olivat omalla tavallaan vaikeita, vaikka kaikki koulut ilmoittivat siirtyvänsä kaupungin omistukseen. Oppikoulut sijaitsivat yleensä keskikaupungilla. Ruotsinkielisten oppilaiden määrä väheni ennen pe-

JONKO KAURANNE
SUOMEN KOULULAITOS HUOMENNA

I. PEDAGOGINEN KEHITTÄMINEN

1. OPETUKSEN INTEGROINTI
(SAMA AINE USEASSA OPPIMINESSA)
2. VALINNAISUUDEN LISÄÄMINEN
3. KOULUN OMALAINAISUUDEN LISÄYS
4. LUOKAN ULKOPIISET TYÖMUODOT
5. LUOKATON LUKIO

Samaan aikaan Helsingin koulusuunnitelman laatimisen kanssa koulutettiin opettajia tähtäämään kasvatusyönsä tulevaisuutta varten. Oheinen peruskoulun alkuvuosina opettajien koulutuksessa käytetty piirtoheitinkalvo ennusti opetuksen tulevaisuutta sangen onnistuneesti.

ruskoulua niin rajusti, että kouluja oli tuolloin liikaa. Joitakin rakennuksia oli siirretty muihin tarkoituksiin, mutta peruskoulun alkaessa kesällä 1977 koulujen määrä oli vähennettävä suunnilleen puoleen 1970-luvun alun koulumäärästä. Ongelmaan keksittiin sellainen ratkaisu, että viidestä rk. oppikoulusta muodostettiin pelkästään lukio ja viidestä yläaste. Näin saatiin oppilaille ja opettajille väljyyttä ja kymmenen koulurakennusta jäi rk. koulutointa palvelemaan. Esikaupungeissa asuville rk. koululaisille järjestettiin kuljetukset, jotta uusia koulurakennuksia ei tarvinnut rakentaa. Suurimman helteen rk. koulujen ja opettajavirkkojen järjestelyissä kantoivat koulusuunnittelutoimikunnan rk. osaston puheenjohtaja, yliopettaja Börje Mattsson ja koulutoimen johtaja Paul Hägglund.

Helsingin Kaupunginhallitus hyväksyi Pekonen ehdotuksen ja lähetti koulusuunnitelmaehdotukset valtuuston ratkaistavaksi kokouksessa, joka alkoi illalla 9. päivänä joulukuuta 1976. Pitkäksi venyneen ja useita neuvottelutaukoja sisältäneen kokouksen lopussa ylipormestari Teuvo Aura esitti pitkälti Jaakko Itälän ajatuksia seuranneen kompromissiehdotuksen, joka aamuyöllä noin kello 4 hyväksyttiin Helsingin viralliseksi koulusuunnitelmaksi.

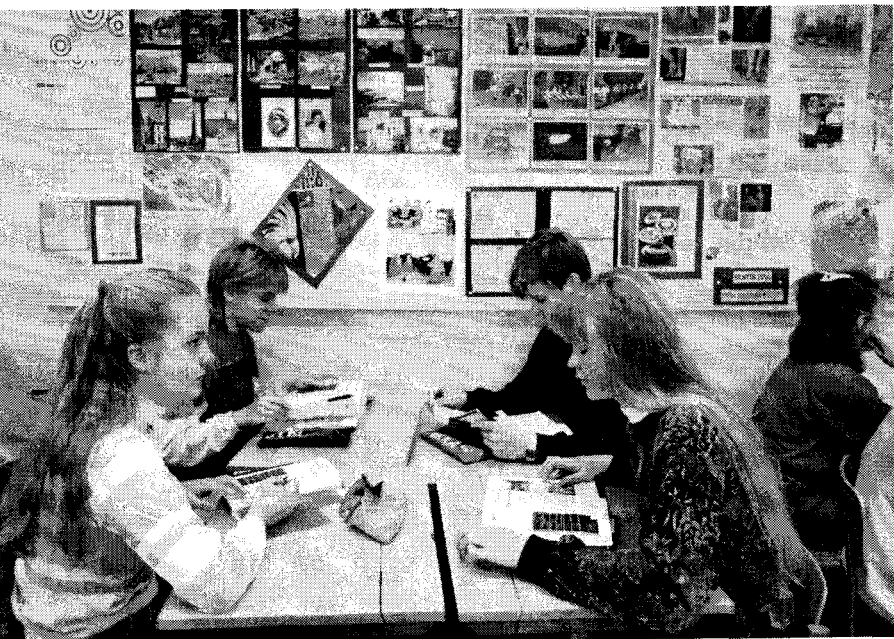
Tämän jälkeen kirjoittelu lehdistössä loppui kuin veitsellä leikaten, mikä osoitti, että aikaisempien uhkakirjoitusten motiivina ei ollut Helsingin koulujen siirtymisen vaikeus, vaan taistelu yksityiskoulujen omistuksesta ja tehtävistä. Itse siirtyminen peruskoulujärjestelmään sujui hyväksytyä koulusuunnitelmaa noudattaen lähes kivuttomasti. Koulusuunnitelman perusteella annettiin kaikille vanhoille kansa- ja oppikouluille uudet ala-asteen, yläasteen tai lukion tehtävät. Kaikille entisille helsinkiläisopettajille muodostettiin uuden koulujärjestelmän mukaiset virat ja toimet. Suomenkielisestä ja ruotsinkielisestä kansakoulujen kansliasta sekä koulusuunnittelutoimistosta muodostettiin Helsingin kouluvirasto, johon muodostettiin hallinto-osasto, talousosasto, suomenkielinen opetusosasto ja ruotsinkielinen osasto.

Valtakunnallisen opetussuunnitelman soveltamisvuodet (1970-luvun loppu) Helsingissä

Peruskoulun valtakunnallinen opetussuunnitelma otettiin asteittain kaikissa Helsingin kouluissa käyttöön 1.8.1977 alkaen ja sen noudattamista valvoivat Uudenmaan läänin kouluosasto ja kouluhallitus. Kaupunki ei saanut laatia

aikaisempaan tapaan kunnan opetussuunnitelmaa, vaan kaikkien koulujen oli tiukasti seurattava valtakunnallista opetussuunnitelmaa. Tässä suhteessa on kymmenen viime vuoden aikana tehty täyskäännös, sillä nykyisin jokaisella koululla on oltava omaleimainen opetussuunnitelmansa.

Kun Helsinki siirtyi peruskoulujärjestelmään, valtakunnallista opetussuunnitelmaa noudatettiin jo viidellä alimmalla luokalla ja suunnitelma siirtyi seuraavana vuonna po. ikäluokan mukana ala-asteen viimeiselle eli kuudennelle luokalle. Yläasteen ensimmäisellä eli seitsemännellä luokalla alettiin peruskoulun opetussuunnitelmaa noudattaa 1.8.1978 alkaen ja tämän oppilasikäluokan mukana POPS-70, kuten suunnitelmaa nimitettiin, siirtyi seuraavina vuosina ylempille vuosiluokille noudatettavaksi. Vanhemmat ikäluokat, jotka olivat ehtineet alkaa opiskelunsa joko kansalaiskoulussa tai keskikoulussa jatkoivat näiden opetussuunnitelmien mukais-

Peruskoulun alkuvuosina kaikki Suomen koulut seurasivat suorastaan orjallisesti peruskoulun valtakunnallista opetussuunnitelmaa. myös oppikirjat seurasivat sitä tarkasti, josta piti huolen kouluhallituksen suorittama tarkastus.

ta opiskelua koulunsa loppuun. Vuoden 1980 syksystä alkaen kaikki pääkaupungin koululaiset olivat uuden opetussuunnitelman noudattajia.

Peruskoulujen oppilaat saivat oppikirjat ja välineet maksutta, luku-kausimaksut oli poistettu, kouluateriat olivat ilmaisia ja pitkämatkaisille oppilaille yhteiskunta järjesti koulukuljetukset. Koululaisille oli varattu opiskelupaikka lähimmässä ala-asteen tai yläasteen koulussa taikka alueella olevassa korvaavassa koulussa. Erityisopetus siirtyi sellaisenaan kansakouluista peruskoulujen yhteiseen käyttöön.

Taistelu korvaavien koulujen suppenevuudesta jatkui lähinnä poliittisella tasolla. Pian huomattiin, että opettajien virat lisääntyivät, koska oppilasryhmien kokoa pienennettiin ja Helsinkiin muutti jatkuvasti uutta lapsirikasta väkeä. Kun poliittiset aallot olivat laimenneet, suppeneville kouluille annettiin uusi nimike, nim. ”vuosittaisen tehtävän saaneet koulut”, sillä peruskoulun ensimmäisinä vuosina suoritettiin Helsingissä oppilasmäärien ja koulujen tehtävien tarkistus vuosittain. Pian siitäkin luovuttiin ja kaikki korvaavat koulut ja yksityiset lukiot saivat pysyvän tehtävän.

Pääkaupungissa peruskoulujärjestelmään siirtyminen oli laaja operaatio. Kansakouluista muodostettiin peruskoulun ala-asteet, joihin oppikouluista otettiin kahden alimman luokan oppilaat. Peruskouluissa ne edustivat viidettä ja kuudetta luokkaa. Kunnalle luovuttautuneiden oppikoulujen kolmannesta, neljännessä ja viidennestä luokista muodostettiin yläasteet, kuten kansalaiskoulujen seitsemännessä, kahdeksannesta ja yhdeksännessä luokistakin. Lukioista tuli kunnan lukioita. Kunnan koululaitoksen ulkopuolelle jääneistä oppikouluista muodostettiin peruskoulun yläastetta korvaavat koulut ja yksityiset lukiot. Suomalaisella yhteiskoululla oli kolmannelta luokalta alkava ala-aste. Kaikille Helsingin yläasteille annettiin piirit ja näissä piireissä saattoi olla useita ala-asteita. Korvaavat koulut noudattivat peruskoulun opetussuunnitelmaa ja yksityiset lukiot samaa lukusuunnitelmaa kuin kunnalliset lukiot. Lisäksi korvaavat koulut saivat oppilaansa pääkaupungin koululautakunnan välityksellä.

Helsingin yleissivistävien koulujen opetuksessa ei voitu peruskoulun alkuvuosina suorittaa koulukokeilua, olihan uuden valtakunnallisen opetussuunnitelman omaksumisessa riittävästi työtä. Lisäksi oli totuttava seuraamaan uusien koululakien muitakin säännöksiä. Niiden oppimi-

nessa riitti työtä niin kouluilla kuin kouluvirastossakin. *Ainoa Helsingille suotu merkittävä uudistumahdollisuus oli erikoislukioiden perustaminen ja kehittäminen.* Niitä saatiin pääkaupunkiin 1970-luvulla kolme: Kruununhaan musiikkilukio (myöhemmin Sibeliuslukio), Kallion ilmaisutaitolukio ja Torkkelin kuvaamataidelukio (myöhemmin Helsingin kuvataidelukio).

Kuntakohtaisten

opetussuunnitelmien kausi (1980-luku) pääkaupungissa

Yleissivistävä opetus oli 1980-luvulla kuntakeskeisen opetussuunnitelman soveltamisen aikaa. Koululakeja muutettiin siten, että kunnille annettiin oikeus laatia kaikille kouluille yhteinen kunnan opetussuunnitelma. Helsingissä paneuduttiin opetussuunnitelmatyöhön innolla. Koululautakunta perusti peruskoulua, lukiota, iltalukiota ja erityisopetusta varten omat toimikunnat, jotka useiden kuukausien työn tuloksena valmistivat uudet pääkaupungin opetussuunnitelmat. Näitä Helsingin kuntakohtaisia opetussuunnitelmia arvostettiin paljon vielä seuraavalla vuosikymmenellä. Kun näet koulujen piti myöhemmin laatia koulukohtaisia opetussuunnitelmia, niihin lainattiin paljon asiaa em. kaupungin opetussuunnitelmista. Yhtenä voimakkaana piirteenä peruskoulun ala- ja yläasteen opetussuunnitelmassa oli eheyttäminen oppiainerajat ylittävien aihekokonaisuuksien avulla. Yksi kokonaisuus oli helsinkiläisyys, muut olivat kaikille suomalaisille kunnille sopivia aihekokonaisuuksia.

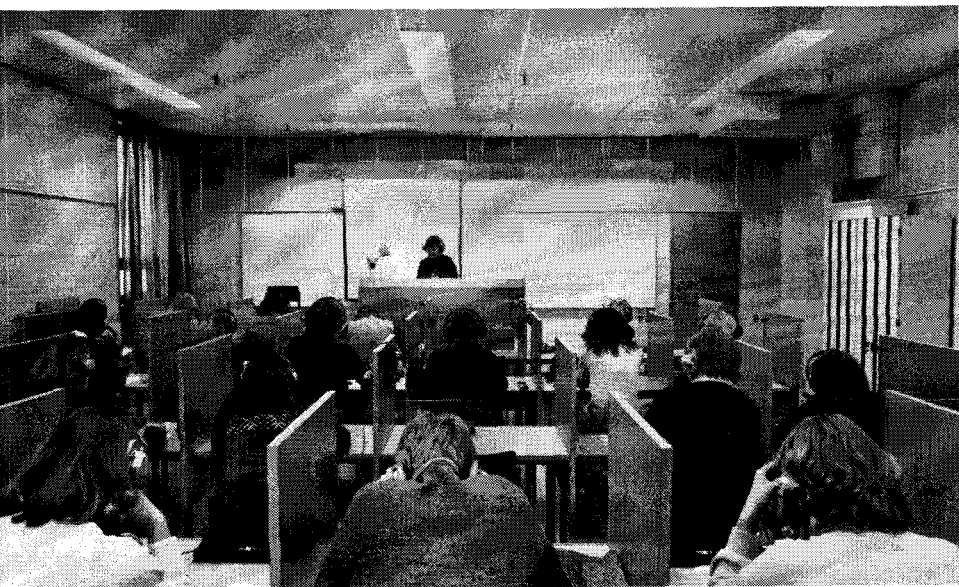
Alkuperäistä peruskoulun tuntijakoa karsittiin 1980-luvulla sekä taloudellisista, pedagogisista että poliittisista syistä. Monien hyvänä pitämät tasokurssit poistettiin yläasteen ns. vaikeista oppiaineista. Silloiset valta-alueet, sosialidemokraatit ja keskusta, pitivät sitä epätasa-arvoistavana. Tilalle tuli v. 1984 tuntikehysjärjestelmä. Vaikka tämä järjestelmä oli lähinnä varojen jakomenetelmä, voitiin sitä käyttää myös pedagogisena välineenä. Kun jokaiselle luokalle kertyi sen verran viikkotunteja, että luokka pystyttiin jakamaan joillakin tunneilla kahteen erikseen opettavaan ryhmään, olisi voitu muodostaa esimerkiksi kielilahjakkaiden ryhmä ja vähemmän lahjakkaiden ryhmä. Tällainen jako, vaikka sitä ei valtion taholta pidetty suotavana, olisi muistuttanut pitkälti tasokurssijakoa.

Kouluhallitus antoi v. 1981 kurssimuotoista lukiota varten kaikkiin oppiaineisiin uudet oppimäärät ja v. 1985 uudet lukion opetussuunnitelman perusteet. Helsinkiin perustettiin useita erikoislukioita. V. 1980 Puotinhar-

jun yhteiskoulusta muodostettiin, samalla kun se siirtyi kaupungin kouluksi, Itäkeskuksen kielikoulu ja Mäkelänrinteen lukioista urheilulukio. Myöhemmin perustettiin Meilahden luonnontiedepainotteinen lukio, joka myöhemmin on yhdistetty Käpylän lukion kanssa luonnontiedepainotteiseksi suurlukioksi. Samoin perustettiin Maunulan matemaattinen erikoislukio.

Koulukokeiluja suoritettiin 1980-luvulla lukuisilla Helsingin kouluilla ja erityisopetusta kehitettiin. Aikaisemmin koulutoimen osaksi siirrettyjen harjaantumiskoulujen ja -luokkien lisäksi sairaaloissa annettu opetus siirrettiin koulutoimen vastuulle. Helsinkiin muodostettiin useita sairaalakouluja ja pienissä sairaaloissa helsinkiläiset opettajat kiersivät antamassa yksilöllistä ja pienryhmäopetusta.

Koulutoimen henkilöstöä ryhdyttiin tällä vuosikymmenellä kouluttamaan aikaisempaa systemaattisemmin. Kymmenluvun loppupuolella *tulosjohtaminen, joka oli lähtöisin liikemaailmasta, ulotettiin myös pääkaupungin koulutoimeen.* Ensin koulutettiin viraston väki, sitten rehtorit ja vähitellen myös muut koulutoimen työntekijät.

1980 -luvulla kunnat saivat oikeuden laatia ns. kunnallisen opetussuunitelman ja muutenkin vapautta kehittämään opetustaan Helsingin kouluihin alettiin rakentaa kielilaboratorioita.

Automaattinen tietojenkäsittely alkoi voimistua 1990-luvulla voimakkaasti. Sekä koulujen hallinossa että opetuksessa kaikilla asteilla alettiin käyttää tietokoneita, kuten kuva kertoo.

Kun valtio alkoi säädellä lukio-opetuksen määrää ja antoi lukioluokkia enintään 60 prosentille lukioikäisten määrästä ja kun samaan aikaan lukioikäisten määrä Helsingissä pieneni, syntyi tilanne, jossa 18 helsinkiläislukiota olisi pian muodostunut yksisarjaiseksi. Tällöin kouluvirasto ja koululautakunta alkoivat suunnitella lukioiden yhdistämistä, jotta olisi saatu useampisarjaisia lukioita aikaan. Näissä nimittäin oppilaiden valintamahdollisuudet olisivat olleet paljon paremmat. Useimmat lasten vanhemmat ja poliitikot eivät olleet heti kypsiä lukioiden lakkauttamiseen. Jokainen kaupunginosa olisi halunnut pitää oman, pienenkin lukion. Näin vuosikymmenen loppu oli taistelua eräiden lukioiden olemassaolosta.

Helsingin koulutoimi kehittyi 1980-luvulla monella tavalla. *Automaattinen tietojen käsittely* alkoi kasvaa. Kouluille ja virastoon hankittiin yhä enemmän laitteita. Oppilaiden keskuudessa vapaaehtoinen atk-opetus sai yhä laajempia mittasuhteita ja opettajia alettiin systemaattisesti kouluttaa tietotekniikan käyttäjiksi. *Kasvatus kansainvälisyyteen* alkoi myös vahvistua. Kouluissa esiintyi valinnaisaineina espanjan ja italian ohella myös kiinaa, arabiaa ja muitakin eksoottisia kieliä. Maahanmuuttajapilaat toivat uutta väriä oppilaiden sosiaalisiin suhteisiin. Hiljalleen myös maahanmuuttajien oppilaat aiheuttivat muutoksia pääkaupungin koulujen toiminnassa. *Yhteistyö* sekä Helsingin eri hallintokuntiin että muihin yhteisöihin päin lisääntyi vuosi vuodelta. Yhteisen koululautakunnan lisäksi kouluille valittiin johtokunnat ja näin valmistauduttiin koulukeskeisempään aikaan.

Koulukohtaisten opetussuunnitelmien kausi (1990-luku) Helsingin peruskouluissa ja lukioissa

Yleissivistävää opetus oli 1990-luvulla koulujen omien opetussuunnitelmien laatimisen ja samalla erilaisten painotusten omaksumisen aikaa. Yhteiskunta muuttui voimakkaasti, ihmisten arvostukset vielä enemmän ja myös oppilasaines muuttui merkittävästi. Nämä seikat vaativat opetustoimelta vastaavasti uudistuksia. Taitoa vaati myös oman budjetin laadinta ja siinä pysyminen varsinkin, kun vuosikymmenen alkuvuodet olivat lama-vuosia. Kun kaupunginvaltuusto pienensi opetustoimen budjettia ja opetuslautakunta ja virasto antoivat säästämisohjeita, jäi koulujen opettajakuntien, rehtorien ja johtokuntien tehtäväksi valita, mistä heidän koulussaan säästöjä tehtiin. Tämä kasvatti kouluväkeä säästävään toimintaan. Samaan aikaan pääkaupungin koulutoimi ryhtyi noudattamaan tulosjohtamisen mu-kaista toimintansa seurantaa.

Vuonna 1991 muutettiin useita koulualan asetuksia, jotka merkitsivät päätösvallan siirtämistä kuntien ja koulujen tasolle. V. 1993 valtioneuvoston päätös peruskoulun tuntijaosta ja seuraavana vuonna opetushallituksen tuntijaon perusteella antamat peruskoulun opetussuunnitelman perusteet annettiin aikaisempaa suppeampina ajatuksena, että kunnissa ja kouluilla voidaan laatia tarkemmat opetussuunnitelmat. Sen seurauksena Helsingin opetustoimi sai uuden johtosäännön, jonka mukaan jokaisessa koulussa oli laadittava oma opetussuunnitelma, jonka koulun johtokunta hyväksyi ja opetuslautakunnan ao. osasto vahvisti. Näin syntyivät toisistaan poikkeavat koulujen opetussuunnitelmat. V. 1994 entisiä iltalukioita alettiin nimittää aikuislukioiksi. V. 1997 koululakien määrää väheni 26:sta kahdeksaan yhdistettyyn koululakiin. Mm. koulupiirit poistettiin, jolloin lapsen ei ollut pakko käydä lähintä koulua. Seuraavana vuonna annettiin uusi perusopetuslaki ja -asetus.

Pääosa opetustoimen valinnanvapaudesta, vallasta ja vastuusta siirtyi tasolle, jossa käytännön työ tehdään eli kouluille. Siitä aiheutui myös muita muutoksia. Kun koulut saivat valita painoalueensa ja helsinkiläiset oppilaat vanhempieneen saivat valita haluamansa koulun, merkitsivät nämä muutokset asiakaslähtöisyyden vahvistumista. Tämä lisäsi sekä oppilaiden että opettajien motivaatiota hyvien tulosten saavuttamiseksi. Samaan aikaan Suomeen iskenyt lama aiheutti voimakkaita säästötoimia Helsingin koulutoi-

men piirissä. Kaupunginvaltuusto pienensi myös koulutusmenojen rahaa-summia, minkä seurauksena opetuslautakunta ja virasto joutuivat antamaan tiukkoja säästöohjeita. Lopulliset päätökset säästämisen kohteista oli tehtävä koulun tasolla. Rehtorit pohtivat yhdessä opettajien ja muiden työntekijöiden kanssa, mistä voitaisiin parhaiten säästää ja veivät ehdotuksensa sen jälkeen koulunsa johtokunnan ratkaistavaksi.

Vallan siirtyminen koulujen tasolle vaati lisää alueellista yhteistoimintaa. Suurpiireihin valittiin eri asteille ns. yhteysrehtorit, jotka kutsuivat kaikki alueensa koulujen johtajat yhteisiin neuvottelukokouksiin. Niissä käsiteltiin sekä hallinnollis-taloudellisia että pedagogis-didaktisia kysymyksiä. Varsinkin kieliä eri kouluihin valittaessa tarvittiin koulujen yhteistoimintaa. Tätä yhteistyötä tehostetaan lähi vuosina. Toistaiseksi opetussuunnitelmat on koulujen vahvistuttava opetuslautakunnan ao. jaostossa, ja varsinkin yleiset pedagogiset ja hallinnolliset periaatteet sekä kunnan kieliohjelma ratkaistaan lopullisesti lautakunnan tasolla.

1990-lukua sävytti ammatillisten koulujen voimakas uudistaminen. Siihen voidaan lukea myös ammattikorkeakoulujen synnyttäminen ja ammatillisen opetuksen sisäisen rakenteen kehittäminen. Helsingissä uudistaminen voitiin suorittaa tehokkaasti, koska pääkaupungissa oli riittävästi erilaisia ammatillisia oppilaitoksia, hyviä opettajia sekä ajanmukaiset välineet ja materiaalit. Organisatorisesti Helsingin omat ja Helsingin alueella toimineet valtion ammatilliset oppilaitokset liitettiin opetustoimen osaksi. Ns. opistotasoisista linjoista muodostettiin kaupungin omista ammattikorkeakoulu Stadia, joka irrotettiin myöhemmin omaksi hallintokunnakseen. Muista ammatillisista ns. toisen asteen kouluista muodostettiin kolme suurta ammatillista oppilaitosta, joilla kullakin on useita toimipisteitä.

Yhteiskunnan muuttuminen aiheutti 1990-luvulla Helsingin opetustoimelle monia uusia ongelmia. Maahanmuuttajien koulutusta ja tukiopetusta oli kehitettävä ja oppilashuoltohenkilökuntaa oli lisättävä huomattavasti. Koulupsykologien, kuraattoreiden ja kouluavustajien määriä kasvatettiin, samoin erityisopetuksen määrää. Mukautetun opetuksen ja sosiaalisesti sopeutumattomien oppilaiden

Uuden vuosituhanen vaihteen kahden puolen maahanmuuttajien määrä moninkertaistui Helsingissä. Tämä näkyi myös opetustoimessa. Kuvassa pitkänhaiskeat somalipojat näyttävät suomalaisille huokkatovereilleen koripallon taitojaan.

opetusryhmiä lisättiin ja erityisopetuksen sisältöä ja menetelmiä kehitettiin. Moniin kouluihin perustettiin laaja-alaisen opettajan virkoja. Nämä opettajat korjasivat puhe-, lukemis- tai kirjoitushäiriöitä tai opettivat ns. pienryhmiä, joissa ongelmalliset oppilaat kävivät väliaikaisesti opiskelemassa. Moni-ongelmaisia lapsia varten perustettiin ns. nivelluokkia ja maahanmuuttajille omia, valmistavaa opetusta antavia opetusryhmiä.

Opetustoimen automaattinen tietojenkäsittely ja tietotekniikan opetus lisääntyivät voimakkaasti, kun Helsinki antoi koulujen ja viraston tietotekniikan kehittämiseen viiden vuoden aikana 200 miljoonaa markkaa. Sillä summalla hankittiin suuri määrä tietokoneita ja niiden ohjelmia sekä kouluille että virastoon. Lisäksi summasta riitti rahaa myös opettajien ja muiden koulualan työntekijöiden atk-koulutukseen.

Uuden vuosituhannen alun muutoksia pääkaupungin opetustoimessa

2000-luvulla Helsingin Opetustoimi on jatkanut aikaisempaa kehitystään. *Kansainvälisyys ja avoin yhteistyö ovat lisääntyneet, samoin arvioinnit opetuksen ja kasvatuksen onnistumisesta. Lisäksi ohjemaan on tullut oppilaiden jatkuva terveystutkimus ja työntekijöiden hyvinvointitutkimukset.* Oppiaineiden luetteloa ja tuntimääriä on jo muutettu ja kunnat joutuvat laatimaan sovelletut opetussuunnitelmansa lähiaikoina. Terveystieto on uusi oppiaine peruskoulun 7-9. luokilla ja matematiikkaa, äidinkieltä ja yhteiskuntaoppia lisätään samoilla luokilla sekä lukioissa. Koulukohtaisia opetussuunnitelmia ollaan muuttamassa jossakin määrin kuntakeskeisempään suuntaan. Helsinki on tehnyt v. 2002 opetustointaan koskevia linjauksia ja tulee niitä tarkentamaan heti, kun saa valtiolta lisää ohjeita. Kestävän kehityksen periaate on otettu myös koulujen opetusohjelmaan.

Helsingin opetuslautakunnassa hyväksyttiin v. 2002 uusi erityisopetuksen laaja suunnitelma, jonka mukaan on tarkoitus kehittää erityisopetusta ja myös oppilashuoltoa ajan vaatimiin suuntiin.

Valtioneuvosto hyväksyi v. 2001 uuden peruskoulun tuntijaon, jossa lisättiin äidinkielen ja matematiikan opetusta ja lisättiin yläasteelle itsenäiseksi oppiaineeksi terveystieto. Tämä merkitsi samalla valinnaisten oppiaineiden viikkotuntimäärän vähennystä. Peruskoulun ala- ja yläasteen raja poistettiin ja kullekin oppiaineelle määriteltiin nivelkohdat, jolloin tarkistetaan, että kaikki oppilaat ovat saavuttaneet opettavat tieto- ja taito-

määrät. Uudet opetushallituksen valmistamat peruskoulun opetussuunnitelman perusteet ovat edellisiä laajemmat, jolloin yhteistä ainesta tulee aikaisempaa enemmän maamme peruskouluihin. Kunnille ja kouluille jää edelleen huomattavasti soveltamisvaltaa.

Vuonna 2002 opetushallitus suoritti oppimistulosten kartoitusta ja alkoi kiinnittää huomiota erityisesti Helsingin koulujen erilaisiin saavutuksiin. Kun toiset koulut olivat osanneet valita painotusalueikseen nuoria kiinnostavia oppiaineita ja kun valintaoppaat niitä vielä korostivat puskaradion lisäksi, on tämä johtanut siihen, että suosituimmat koulut saavat valita parhaan oppilasaineksen. Se taas on johtanut siihen, että jäljelle jääneet koulut saavat huomattavasti heikompaa oppilasainesta ja heikommat oppimistuloksia. Sosiaalisen kasvun kannalta olisi parempi, jos kaikissa kouluissa oli sekä hyvää että heikompaa oppilasainesta, jolloin oppilaat joutuisivat tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa, kuten koulun jälkeisessä elämässäkin on tehtävä.

Helsingin opetuslautakunta on ryhtynyt erilaisiin toimiin, jotta koulujen eriarvoisuus ei voimistuisi vaan vähenisi. Vaikeimmissa kaupunginosissa toimiville kouluille annetaan tätä varten kehitetyn mittarin mukaan enemmän toimintarahaa kuin helpoimmilla alueilla toimiville kouluille. Tällöin edelliset koulut voivat muodostaa pienempiä opetusryhmiä tai hankkia enemmän opetusvälineitä jne. Opetuslautakunta hyväksyi v. 2002 myös ns. linjaukset perusopetuksen tuntijakoa, kielenopetusta sekä oppilaaksiottoa varten. Kouluilta kiellettiin omien valintakokeiden käyttö ja siirryttiin viraston laatimien yhteisten valintakokeiden käyttöön.

Valtioapuperusteiden muututtua mm. Helsinki on menettänyt viime vuosina runsaasti valtionapua. Tämän seurauksena on jouduttu sekä koroittamaan veroäyriin hintaa että ennen muuta säästämään kaikissa kaupungin menoissa. Koulusektorilla aiotaan jäädyttää uusien koulujen rakentaminen toistaiseksi, vain keskeneräiset rakennukset viedään valmiiksi. Viipalekoulujen vähentämisellä saadaan henkilösäästöjä, mutta myös opetusmenoja on ilmeisesti lähi vuosina vähennettävä.

Pääkaupungin koulujen uusien ja aikaisempien tavoitteiden vertailua

Peruskoulun alkuvuosina kaikkien kuntien opetusta sääteli vielä kansakoululaki, joka määritteli opetuksen tavoitteet jokseenkin lyhyesti: ”Kan-

sakoulussa annetaan kansalaisille tarpeellinen peruskoulutus. Kansakoulun tulee kasvattaa oppilaitansa siveellisyyteen ja hyviin tapoihin ja antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi kansakoulun tehtävänä on tukea ja auttaa koulunkäyntinsä päättäneen nuorison opiskelua ja sivistysharrastuksia. Tehtäväänsä täyttäessään kansakoulun on pyrittävä läheiseen yhteisymmärrykseen ja yhteistyöhön kodin kanssa.”

Vuonna 1983 voimaan tullut peruskoululaki määritteli peruskoulun tavoitteet paljon laajemmin. Se suoritti tavoitemäärittelyn näin: ”Peruskoulun tulee pyrkiä kasvattamaan oppilaansa tasapainoiseksi, hyväkuntoiseksi, vastuuntuntoiseksi, itsenäiseksi, luovaksi, yhteistyökykyiseksi ja rauhantahtoiseksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseneksi. Peruskoulun tulee kasvattaa oppilaansa siveellisyyteen ja hyviin tapoihin sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Peruskoulun opetus ja muu toiminta tulee järjestää siten, että se antaa oppilaalle persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen, yhteiskunnan ja työelämän, ammatinvalinnan ja jatko-opintojen, elinympäristön ja luonnon suojelemisen, kansallisen kulttuurin ja kansallisten arvojen sekä kansainvälisen yhteistyön ja rauhan edistämisen kannalta tarpeellisia valmiuksia sekä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa.” Muilta osin tavoitteet olivat samat kuin em. kansakoululain tavoitteet. Rauhantahtoisuuden, elinympäristön suojelemisen tavoitteet haluttiin nyt määritellä lain tasolla, samoin kansallisen ja kansainvälisen kasvatuksen päämäärät.

Samaan aikaan voimaan astuneen lukiolain kasvatustavoitteet olivat muuten samat kuin em. peruskoululain pedagogiset tavoitteet, mutta kasvatus siveellisyyteen oli jätetty tämän asteen tavoitteista pois. Sen sijaan oli määritelty, että ”Lukio on keskiasteen oppilaitos, joka jatkaa peruskoulun kasvatustehtävää. Lukio antaa yleissivistävän opetuksen, joka on tarpeen korkeakouluopintojen ja muiden lukiopohjaiseen ammatillisesti eriytyvään koulutukseen kuuluvien opintojen aloittamiseksi.”

Yhteiskunnan muuttuminen vaikutti myös v. 1998 uudistetun perusopetuslain tavoitemäärittelyihin. Lain toisessa pykälässä määrätään: ”Tässä laissa tarkoitettun opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä

oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Opetuksen tavoitteena on lisäksi turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella. Opetuksessa noudetaan valtakunnallisesti yhtenäisiä perusteita siten kuin tässä laissa säädetään. Opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.” Asetuksissa ei ollut paljon tavoitemäärityksiä eikä valtioneuvosto ottanut asiaan kantaa. Opetusministeriö ja opetushallitus olivat uuden vähänormisen käytännön kannalla, joten tarkempien tavoitteiden asettaminen jäi kuntien opetusviranomaisten varaan. Yksityiskohtaisten opetussuunnitelmien teko jätettiin koulujen vastuulle.

Äsken alkaneella vuosituhanella Suomen peruskouluissa ja lukioissa ja erityisesti Helsingin opetustoimessa korostetut pedagogiset tavoitteet ovat pitkälti samoja kuin aikaisemmatkin tavoitteet. Tämä ilmenee, kun verrataan pääkaupungin opetustoimessa nykyisin korostettuja tavoitteita sekä aikaisemmin laeissa esiintyneisiin että varsinkin kauan pedagogiikassa esiintyneisiin päämääriin.

Tulosjohtamisen mukanaan tuoma *asiakaslähtöisyys* on opetustoimessa pääosin samaa kuin aikaisempi *oppilaskeskeisyys*. Koulun tärkeimmät asiakkaat ovat sen oppilaat ja toiseksi tärkeimmät oppilaiden huoltajat. Sitten tulevat muut sidosryhmät. Oppilaskeskeisyyttä on pedagogiikassa aina vaadittu, mutta käytännössä opetus on ollut paljolti opettaja- tai aineskeskeistä. Se, että opettajat joutuvat itse laatimaan oman koulunsa opetussuunnitelman, on kasvattanut opettajia syventymään aikaisempaa voi-

Koulun toimintojen kehittämiseksi rehtorit ovat avainasemassa. Kuvassa ovat kaikki pääkaupungin rehtorit ja koulunjohtajat. kokous oli 1990-luvun alussa Tehtaanpuiston koulun auditoriossa.

makkaammin sekä oman asuinalueensa erityispiirteisiin että omien oppilaittensa persoonallisuuteen ja erityistarpeisiin. Oppilashuoltoryhmät ovat tuoneet psykologista ja sosiaalipedagogista asiantuntemusta opettajien ja rehtorien tietoisuuteen. Vanhan tietokeskeisen opetuksen muuttuminen oppilaskeskeisyyden suuntaan vahvistui peruskoulun myötä, kun myös entiset oppikoulujen opettajat joutuivat työskentelemään valikoidun oppilasaineksen kanssa. Jokainen opettaja joutuu kohtaamaan kaikenlaisia oppilaita, koska oppilaita ei enää voida karsia. Erityisluokille voidaan siirtää vain erityistä tukea tarvitsevat. Asiakaslähtöisyyteen kuuluu myös oppilaiden huoltajien toiveiden huomioon ottaminen, mutta sekään ei ole uusi ilmiö, sillä kodin ja koulun välisen yhteistyön tarkoitus on aina ollut oppilaiden vanhempien kuuleminen ja heidän toivomustensa huomioon ottaminen lasten kasvatuksessa ja opetuksessa.

Oikeudenmukaisuus ja syrjäytymisen ehkäisy ovat niin ikään tämän päivän iskusanoja. Oikeudenmukaisuus tarkoitti aikaisemmin pääasiassa oppilaiden tasapuolista kohtelua rangaistuksia jaettaessa ja arvosanoja annettaessa. Nykyisin oikeudenmukaisuus mielletään laajempänä, lähinnä tasavertaisen opetuksen saamisena. Heikoissa kotiolosuhteissa eläville lapsille tulee antaa, jos mahdollista, sellaista apua, että heidän oppimisensa tapahtuisi yhtä tehokkaasti kuin parempiosaiten lasten. Syrjäytymisvaara on lisääntynyt suomalaisten lasten keskuudessa. Työttömyys, avioerot, alkoholin tai huumeiden käyttö kodeissa on lisääntynyt, jonka seurauksena eräät huoltajat eivät pysty huolehtimaan lastensa kasvatuksesta. Myös lasten norkoilu kaduilla ja television katselu yömyöhään sekä niistä seuraava unen puute aiheuttavat nykyisin aikaisempaa enemmän ongelmia koulutyössä. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi Helsingin opetustoitossa on käytetty paitsi oppilashuoltohenkilöitä myös tukioppilastoimintaa. Ennen puhuttiin itseensä sulkeutuneista oppilaita, joita pyrittiin auttamaan erilaisin keinoin mm. omia tarkkailuluokkia perustamalla ja erilaista neuvontaa ja hoitoa antamalla.

Helsinki on luonut ns. positiivisen diskriminaatio -systeemin, jonka avulla ongelmallisimpien asutusalueiden kouluille annetaan lisää resursseja, jotta koulut voisivat järjestää opetusta pienemmissä ryhmissä, hankkia oppimista edistäviä välineitä tai normaalia enemmän asiantuntija-apua. Lisämäärärahoilla voidaan korjata vain osa epätasa-arvosta. Kun koulujen tasoerot johtuvat pääasiassa sijaintialueen asukkaiden sosiaalisesta taustas-

ta, voimakkaampaan epäkohtien korjaukseen voitaisiin päästä hankkimalla kaupungin omistukseen vuokra-asuntoja tasaisesti kaikista kaupunginosista eikä sijoittamalla niitä vain harvoille alueille. Toinen keino olisi lisätä eri keinoin oppilaiden viihtymistä oman asuinalueensa kouluissa.

Lisäntynyt maahanmuuttajien määrä toi pääkaupungin kouluille runsaasti uusia haasteita. Maahanmuuttajaoppilaille järjestettiin 1990-luvun puolivälistä alkaen ensin suomenkielen ja kulttuurin opetusta, sitten omia ns. valmistavia luokkia, jotta he voisivat selviytyä suomalaislasten parissa normaaliluokilla. Moniongelmaisille lapsille järjestetään yhdessä sosiaaliviranomaisten kanssa erityisopetusta. Koululaisten aamu- ja iltapäivähoito on myös kasvamassa.

Jatkuvaa oppiminen on yksi vanhoja pedagogisia tavoitteita, jota nykyisin erityisesti korostetaan. Elinikäisen oppimisen tavoitteen on sekä perusopetuslaki v. 1998 että valtioneuvosto pannut opetuksen päämääräksi vuoden 2001 lopussa antamassaan asetuksessa. Aikaisemmin ajateltiin ihmisen olevan valmis ammattilainen, kun hän oli päättänyt ammattioppilaitoksen tai yliopisto-opinnot. Useimmat ihmiset ovat kuitenkin huomanneet, että jatkuva lisäkoulutus on jokaiselle tarpeen. ”Oppia ikä kaikki” on oikeastaan ikivanha kansan viisaus. Jatko-opiskelua ei aikaisemmin tuettu siinä määrin kuin nykyisin. Ajankohtaisten asioiden informointia suoritetaan Helsingin opetustoimessa runsaasti. Kaikille laitoksen työntekijäryhmille järjestetään jatkuvasti lisäkoulutusta niin, että kukin saa valita mieluisia ja hyödyllisiä kursseja ja seminaareja. Pitkäkestoistakin jatkokoulutusta tuetaan nimenomaan opetushenkilöstölle. Jatkuvalla oppimisella tarkoitetaan nykyisin myös eri kouluasteiden opetuksen yhteensovittamista, esimerkiksi esiopetuksen ja peruskoulun opetussuunnitelman muokkaamista sellaiseksi, että esikoulusta olisi helppo jatkaa opiskelua peruskoulussa. Opetuslautakunta teki jatkuvan oppimisen periaatteesta 3.9.2002 kokouksessaan yksityiskohtaisen linjauspäätöksen.

Avoin yhteistyö on myös kauan mm. pääkaupungin kouluissa vallinnut tavoite. Helsingin opetuslautakunnan puheenjohtaja Ulla-Marja Urho katsoi tämän käsitteen sisältävän lähinnä kodin, koulun ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta. (Ao. haast.) Kodin ja koulun välinen yhteistyö on aina ollut voimakasta nimenomaan kansakouluissa, jossa vanhemmat vierailivat ahkerasti sekä koulujen juhlissa että opettajan pakeilla. Koti ja koulu vetivät aikaisemmin tehokkaammin yhtä köyttä. Nykyisin osa op-

pilaiden huoltajista on kärkkäämpää arvostelemaan opettajia lastensa kouluongelmia käsiteltäessä. Tämä saattaa haitata kasvatuksen onnistumiselle tärkeää kodin-koulun -yhteistyötä. Valtion oppikouluissa opettajien yhteydenpito huoltajiin oli ennen peruskoulua suhteellisen vähäistä. Yksityisoppikouluissa sitä oli enemmän. Nykyisin yhteydenpito on lain vaatima velvollisuus kaikilla kouluasteilla.

Koulujen yhteydenpito eri yhteisöihin tai oman kunnan muihin hallintokuntiin oli ennen satunnaisempaa; joissakin kouluissa kuitenkin yhteydet mm. seurakuntiin olivat kiinteitä. Nykyisin Helsingin opetustoimi on säännöllisessä yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimeen, liikunta- ja nuorisoviranomaisiin, samoin kumppanuuskouluihinsa. Työelämään tutustuttaminen alkoi peruskoulun myötä koskea kaikkia oppilaita ja yhteydet liike-elämään alkoivat kasvaa 1990-luvun laman jälkeen. Pääkaupungin koulujen avoin yhteistyö moneen suuntaan on laajentunut ja voimistunut viime aikoina. Yhteydet varsinkin ulkomaisiin kouluihin laajensivat avointa yhteistyön piiriä.

Valinnaisuus on selvästi lisääntynyt pääkaupungin opetustoimessa viimeksi kuluneina vuosina. Ensiksi jokainen koulu saa valita ne opetuksen alueet, joita koulu haluaa painottaa. Toiseksi jokainen oppilas saa valita runsaasta ainevalikoimasta jokaisessa helsinkiläisessä koulussa. Suuri valikoima valinnaisaineita ja tasokursseja oli myös peruskoulun alkuvaiheessa nimenomaan yläasteella, mutta siitä luovuttiin koko valtakunnassa raha- ja poliittisista syistä jo 1980-luvulla. Uusinta kehitystä voidaan tervehtiä ilolla. Helsingissä on jo ala-asteella ollut jo ennen peruskoulua valittavana useita vieraita kieliä, taideaineita ja liikuntaa. Yläasteella on ollut valinnan mahdollisuuksia vielä enemmän ja lukioissa sitäkin runsaammin. Koulu-piirirajat on 1990-luvulla poistettu ja oppilaiden kuljetukset maksetaan vieraitten kaupunginosien kouluihin.

Ilmeisesti lähi aikoina aletaan korostaa valtioneuvoston antaman perusopetuksen tavoiteasetuksen käyttämiä termejä aikaisempaa tehokkaammin. "Kasvu ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen" ei ole paljonkaan muuttunut vanhoista kasvatuksen tavoitteista, mutta on valtiovallan ansiosta nostettu yhä tärkeämmäksi. Aikaisemmin puhuttiin siveellisen (kunnan) ihmisen kasvattamisesta tai kulttuuripersoonien kehittämistä. "Tar-

peelliset tiedot ja taidot” on em. asetuksessa edelleen asetettu yhdeksi opetuksen päätavoitteeksi, vaikka se on kansakoulujen perustamisesta alkaen ollut niiden tavoite ja oppikoulujen opetuksen päätavoite. Kun ”koulutuksellinen tasa-arvo” on niin ikään määritelty asetustasolla perusopetuksen tavoitteeksi, voidaan siitäkkin todeta, että tämä päämäärä on ollut ainakin peruskoulun ajan koulu-uudistuksen tärkeimpänä tavoitteena. Itse asiassa uusi asetus ei suuresti lisää jo perusopetuslaissa olevia tavoitteita, mutta valtioneuvostokin haluaa ensi kertaa Suomen opetustoimen historiassa määritellä omalla päätöksellään opetuksen tavoitteita tällä päätöksellään.

Kun pohditaan pääkaupungin opetustoimen nykyisin korostettujen pedagogisten periaatteiden sisältöä, voidaan todeta, että useimmat periaatteet ovat olleet vuosia ja vuosikymmeniä käytössä mm. Helsingin kouluissa. Periaatteet ovat saattaneet ajan vaatimusten myötä osittain muuttua, esimerkiksi laventua sisällöltään, tai niiden arvojärjestystä ja osa-alueita on painotettu eri aikoina eri tavoin. Yhteiskunnan arvojen ja oppilaslaitoksen muuttuminen on luonnollisesti aiheuttanut opetuksen periaatteiden painotuksia ja tuonut joitakin uusiksikin katsottavia periaatteita. Vanhojen pedagogisten periaatteiden nimityksiä on aika ajoin muutettu, mutta tärkeimpiä kasvatustavoitteita ole Suomen koululaitoksessa paljonkaan muutettu viime vuosikymmenten aikana.

Yhteenvetoa

Vaikka helsinkiläisten kuten muittenkin suomalaisten peruskoululaisten oppimistulokset ovat Pisa-tutkimuksen mukaan maailman kärkiluokkaa, eivät pelkät tiedolliset saavutukset riitä. Monilla suomalaisilla tutkimuksilla on todettu, että koulujemme työssä riittää jatkuvasti kehittämistä. Helsingissä pitäisi edistää koulujen välistä tasa-arvoisuutta ja ongelmaitten oppilaiden tukitoimia. Pääkaupungissa, kuten koko Suomessa, olisi aihetta tukea sekä oppilaita että heidän huoltajiaan tasapainoisten persoonien kasvattamiseksi. Siihen tarvitaan koko yhteiskunnan ponnistuksia. Kaikesta huolimatta meidän kannattaa olla iloisia onnistuneesta koulujärjestelmästä, oppilaittamme, opettajistamme ja huoltajien pyrkimyksistä, mutta vähäosaisia oppilaita on jatkuvasti tuettava.

Suomen menestystarina nimenomaan elektroniikan ja muunkin teollisuuden alalla sijoittuu ajallisesti maamme koulu-uudistuksen jälkeen. Ei voida välttää johtopäätökseltä, että koulutusjärjestelmän uudistuksella on osuutensa tässä kehityksessä. Peruskoulujärjestelmämme parhaita puolia on antaa korkeamman koulutuksen mahdollisuudet kaikille Suomen kansalaisille. Joka puolelta Suomea löytyy kouluja, joissa on lahjakkaita yksilöitä, kun taas läntisen Euroopan sivistysvaltioissa ja Yhdysvalloissa koulujen tasoerot ovat hyvin suuria. Niissä maissa teollisuus ja liike-elämä joutuvat valitsemaan johtohenkilönsä suhteellisen suppeasta joukosta, nimittäin eliittikoulujen oppilaista. Muiden kykyihin ei luoteta. Suomessa taas peruskoulu-uudistuksen seurauksena voidaan luottaa kaikista kouluista valmistuneisiin nuoriin ja valita suhteellisesti suuremmasta joukosta ihmisiä johto- ja luottamustehtäviin. Suomalaiset luottavat suomalaisiin ja tämä on auttanut suuresti maamme teollisuuden, kaupan ja julkishallinnon kehittymistä.

Vaikka suomalainen peruskoulujärjestelmä 1970-luvulla oli mullistava muutos yli sata vuotta toimineeseen vanhaan rinnakkaiskoulujärjestelmään, ei Suomen eikä sen pääkaupungin koulutoimi voi voimakkaasti uusittunakaan jäädä paikalleen. Kun yhteiskunta muuttuu, on koulunkin muututtava. Opetustoimen tulisi periaatteessa kasvattaa oppilaitaan kymmenien vuosien päässä hämmöttävään yhteiskuntaan. Helsingin opetustoimi on aina pyrkinyt ja pyrkii edelleen kehittämään kasvatustaan ja opetustaan tulevaisuuden vaatimusten mukaan. Siihen sille ovat pääkaupungin päättävät elimet suoneet hyvät mahdollisuudet nimenomaan peruskoulujärjestelmän aikana.